

میراث باستانی منظر شهرهای اسلامی و پیوند کالبدی مسجد با آن (مطالعه موردی مسجد کبود تبریز)

غزال نوری^{1*}، محمدبهرامزاده²، آراز نجفی³

1-دانشجوی دکترا باستانشناسی دوران اسلامی دانشگاه آزاداسلامی واحد ابهر Nouri.ghazal80@gmail.com

2-عضو هیات علمی دانشگاه آزاداسلامی واحد ابهر Mohammadbahrnzade@gmail.com

3-عضو هیات علمی دانشگاه آزاداسلامی واحد ابهر Araz.najafi@vatanmail.ir

چکیده

شناسایی ماهیت و اجزای کالبدی شهر اسلامی می تواند در تحلیل کارکرد و هدف آن موثر واقع شود. سیمای شهرهای دنیای اسلام خود آئینه ای است بر مظاهر تمدن اسلامی که در آن مسجد به عنوان پیکره ای غالب بر شهر ریشه های تمدن اسلامی را به نمایش میگذارد.به طوری که علاوه بر جنبه کارکردی، در سازماندهی کالبدی، سیما ومنظر شهر نیز این نقش بسیار برجسته است. مسجد در شهر اسلامی کانون عبادی، اجتماعی و فرهنگی بوده و نحوه ی طراحی و جانمایی آن همواره در ذهن ساکنان، هویت بخش ماهیت مذهبی اسلامی و نماد بارزی از قدرت حکومت اسلامی برای همگونسازی پیروان بوده است. در پژوهش حاضر با اشاره به نمونه موردی شهرتبریز به عنوان یکی از بزرگترین شهرهای اسلامی همراه با بررسی تاثیر کالبدی مسجد کبود بر منظر اسلامی آن به این نتیجه دست یافته است که نقش مساجد در ساختار شهرهای اسلامی آن چنان پررنگ است که در سیمای عمومی شهرها نقشی جذب کننده داشته و بانی و ستون پاسداری از مناسک مذهبی میباشد و نقش هدایت گرانه و نمادگونه آن برای شهروندان به گونه ای است که با مشاهده مسجد از دور، احساس امنیت در پناه پروردگار به عنوان واسطه ای توحیدی در آنان شکل گرفته و آرامش میابند. روش تحقیق در این مقاله با بررسی اسناد و متون تاریخی و مطالعات کتابخانه ای به شیوه توصیفی -تحلیلی بوده و نتایج حاکی از آن است که ابتدا جایگاه و کالبد مسجد نشانه ای الهی از رفتار هوشمندانه و حسابگرانه انسان بوده و همچنین نقش توحیدی و همگونسازی مسجد کبود در شکل دهی شالوده شهراسلامی تبریز و ساماندهی پیروان اسلامی درارتباطات فرهنگی و مذهبی مردم با یکدیگر و باشهر پررنگ بوده است و از آن با عنوان فیروزه ی انگشتی حلقه دین اسلام همیشه یاد میشود.

واژه های کلیدی: شهر های اسلامی، منظر فرهنگی، کالبد شهر، مسجد کبودتبریز

1-مقدمه

شهرهم مانند منابع تاریخی دیگر، دارای فرآیندی از توسعه و تاریخ مخصوص به خود (تولد، رشد، دگرگونی و افول) می باشد، که جامعه و فرهنگ و دیدگاه مذهبی ای که آن را ایجاد کرده و به هر حال در ارتباط با آن قرار دارد را، منعکس می کند.در میان شهر های کهن ایران زمین(پارس، شوش، بابل، گرگان، تیسفون و...) نمونه های بسیار زیادی را میتوان یافت که در سیر دگر گونی های تاریخ حیات خویش از قانون مندی های خاص برای انسجام کالبدی و عملکردی شهر و استخوان بندی اصلی آن پیروی نموده اند. شهر های کهن ایران دارای اعتبار و هویت ویژه ای میباشند و اکنون نیز آثاری از ساختار و استخوان بندی کهن آنرا میتوان دید که الگوی شکلی آن علی رغم تفاوت هایی در جزئیات از یک خصوصیات کلی پیروی میکند . در